

פרשת תולדות תשע"א האם עשו חזר בתשובה?

בראשית פרק כה

(יז) וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מֵאֵת שְׁנֵה וְשִׁלְשִׁים שָׁנָה וְשִׁבְעֵ שָׁנִים וַיְגֻנֶּעַ וַיָּמָת וַיֵּאֱסֹף אֶל עַמּוּ: (יח) וַיִּשְׁכְּנוּ מִחוּלְיָה עַד שׁוּר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מִצְרַיִם בְּאֶכָה אֲשׁוּרָה עַל פְּנֵי כָל אַחֲיוּ נָפֹל:

רש"י

(יז) **ואלה שני חיי ישמעאל וגו'** - אמר רבי חייא בר אבא למה נמנו שנותיו של ישמעאל, כדי לייחס בהם שנותיו של יעקב. מן שנותיו של ישמעאל למדנו ששמש יעקב בבית עבר ארבע עשרה שנה כשפירש מאביו קודם שבא אצל לבן, שהרי

כשפירש יעקב מאביו מת ישמעאל, שנאמר (להלן כח ט) וילך עשו אל ישמעאל וגו', כמו שמפורש בסוף מגילה נקראת (מגילה יז א): **ויגוע** - לא נאמרה גויעה אלא בצדיקים: (יח) **נפל** - שכן, כמו (שופטים ז יב) מדין ועמלק וכל בני קדם נופלים בעמק. כאן הוא אומר לשון נפילה, ולהלן הוא אומר על פני כל אחיו ישכון (לעיל טז יב), עד שלא מת אברהם ישכון, משמת אברהם נפל:

רמב"ן

(יז) **ואלה שני חיי ישמעאל** - הקרוב בדרך הפשט כי הכתוב יספר בבני הצדיקים תולדותם ומספר חייהם, להודיע כי זרע צדיקים יבורך. ולא ספר ימי עשו, כי חיה יותר מיעקב, וכבר נשלם הספור במות יעקב, ולא רצה לחזור אלה חיי עשו, שכבר הזכיר תולדותיו במקום הראוי להם: ובמדרש רבותינו בסיפור ימי ישמעאל טעמים רבים (עיין מגילה יז א). והנכון שבהם שהיה צדיק בעל תשובה וסיפר בו כדרך הצדיקים: **ויגוע** - לשון רש"י, לא נאמרה גויעה אלא בצדיקים. ובגמרא (בי"ב טז ב) הקשו והא דור המבול נאמר בהם גויעה, ויגוע כל בשר הרומש על הארץ וגו' וכל האדם (לעיל ז כא), כל אשר בארץ יגוע (לעיל ו יז). ומתוך גויעה ואסיפה קאמרין. כוונתם, כי הגויעה מיתה בלא חולי מכאיב ובלא יסורין, ואין זוכין לה אלא הצדיקים ואנשי דור המבול ההפוכים כמו רגע ולא חלו בהם ידים, וכן מתי מדבר, ועל כן אמר בהם גויעה בגוע אחינו (במדבר כ ג), וכן הוא איש אחד לא גוע בעונו (יהושע כב כ), שלא המית אותו עונו פתאום. אבל כשיזכיר בכתוב כן עם זכרון המיתה כמלת ויאסף או וימת, תרמוז למיתה הצדיקים: ולשון בראשית רבה (סב ב) ויגוע וימת אברהם (לעיל פסוק ח), אמר רבי יהודה בר אילעי החסידים הראשונים היו מתיסרין בחולי מעים בעשרה ובעשרים יום לומר שהחולי ממרק, רבי יהודה אומר כל מי שנאמרה בו גויעה מת בחולי מעים. ושם (לעיל ו יז) אמרו וכל אשר בארץ יגוע, יצמוק. ויראה שמלת גויעה אצלם, המק בשרו והוא עומד על רגליו (זכריה יד יב). וכן דעת אונקלוס שתרגם בכאן ואתנגיד, והוא העלוף, כלשון אתנגיד ואתפח (סנהדרין לט א), יכול ישלם חמשה נגידים (בי"ק טז ב), ונאמר כן במבול, כמו שאמר (לעיל ז כג), וימח את כל היקום, ונאמר ויגוע וימת, כגבר יחלש וימות, והיא מיתה בצדיקים:

בראשית פרק כח

(ה) וַיִּשְׁלַח יַצְחָק אֶת יַעֲקֹב וַיִּלְךְ פְּדִנָה אֲרָם אֶל לָבָן בֶּן בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי אֲחֵי רֵבֶקָה אִם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו: (ו) וַיָּרָא עֵשָׂו כִּי בָרַךְ יַצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְשִׁלַּח אֹתוֹ פְּדִנָה אֲרָם לְקַחַת לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיָּצוּ עָלָיו לֵאמֹר לֹא תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן: (ז) וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו וְאֵל אִמּוֹ וַיִּלְךְ פְּדִנָה אֲרָם: (ח) וַיָּרָא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינָיו יַצְחָק אָבִיו: (ט) וַיִּלְךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מְחֻלַּת בֵּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֲבִרְהָם אַחוֹת נְבִיּוֹת עַל נָשָׂיו לֹאֲשָׁה:

בראשית פרק ז פסוק כא

וַיְגֻנֶּעַ כָּל בְּשַׂר הָרִמָּשׁ עַל הָאָרֶץ בְּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבְכָל הַשָּׂרֵץ הַשָּׂרֵץ עַל הָאָרֶץ וְכָל הָאָדָם:

בראשית פרק טו פסוק טו

ואתה תבוא אל אבתיך בשלום תקבר בשיבה טובה: **ואתה תבוא** - ולא תראה כל אלה: **אל אבותיך** - אביו עובד עבודה זרה והוא מבשרו שיבא אליו, אלא למדך שעשה תרח תשובה: **תקבר בשיבה טובה** - בשרו שיעשה ישמעאל תשובה בימיו ולא יצא עשו לתרבות רעה בימיו, ולפיכך מת חמש שנים קודם זמנו ובו ביום מרד עשו:

בראשית רבה - פרשה 20

[יג] וירא עשו כי רעות בנות כנען וילך עשו אל ישמעאל, רבי יהושע בן לוי אמר נתן דעתו להתגייר, מחלת, שמחל לו הקב"ה על כל עונותיו (בראשית לו) בשמת שנתבסמה דעתו עליו, אמר ר"א אלו הוציא את הראשונות יפה היה אלא על נשיו כאב על כאב, ד"א כוב על כוב תוספת על בית מלא, ר' יודן בשם ר' אייבו אמר (משלי יב) בפשע שפתים מוקש רע ויצא מצרה צדיק, בפשע שפתים מוקש רע ממרד שמרדו עשו וישמעאל בהקדוש ברוך הוא והכעיסו אותו, וכן נשיו שהכעיסו אותו באת להם תקלה ויצא מצרה צדיק זה יעקב, ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה.

שם משמואל לפרשת תולדות [שנת תרע"ב]

וירא עשו כי רעות וגוי וילך עשו אל ישמעאל וגוי. ונראה שעשו ברשעו הוא מתחילתו ועד סופו, כמו שבתחילתו לא הרגיש בעצמו שום חסרון וכל דרכו הי' ישר בעיניו, ועשו בגמטריא שלום היינו שהי' שלום בעצמו, כן גם בסופו אחר שראה שנהפך עליו הגלגל פתאום, שלפני רגעים אחדים חשב שכל העולם כולו שלו, ובמד"ר (פי' ס"ו) ועשו אחיו בא מצידו מזויין לצוד נפשו, ונראה שהפ"י נפשו של יעקב, וחשב שישאר לבדו ברוך מבנים יורש את כל העולם, ופתאום נהפך עליו הגלגל ונעשה עבד ליעקב, והי' לו לשים אל לבו שמעשיו הרעים גרמו לו זה, אבל זדון לבו כמאז כן עתה לא הרגיש שום חסרון במעשיו, ותלה הכל בנשיו באשר הן מבנות כנען לא יתכן שזרען יעמדו על הברכה, וע"כ לקח מבנות ישמעאל כדי שיהי' זרע מיוחס ואז עדיין יחזור הכל אליו, אולי חשב שבודאי יעקב יתקלקל ח"ו בבית לבן ויתקיים ח"ו והי' כאשר תריד, או בפשיטות שיהרוג את יעקב ובהכרח יחזור הכל אליו, ותדע שלא גרש את נשיו הראשונות אלא ודאי חשב להיות כמו בדור המבול שהיתה להם אשה לפו"ר לבד, וכל מעשיו הרעים ומעשי נשיו הרשעות היו טובים בעיניו ולא מצא חסרון בנשיו רק שאינן מיוחסות וכנ"ל. וזה לגמרי היפוך ממדת יעקב שהי' תמיד בעיני עצמו בבחי' עקב, וכמ"ש כ"ק אבי זצללה"ה בפירוש דברי הגמרא (ברכות י"ג). דהקורא לישראל יעקב אינו עובר בעשה משום דהדר"י קרא, היינו שאף אחר שהשיג שם ישראל כי שרית וגוי' נשאר עוד בבחי' עקב. וזה לימוד גדול לכל איש, אם רואה דלא סליק ב"י נהורא דנשמתא אל יתלה בדברים צדדיים לאמור מפני שאין לו פרנסה או שאין לו מנוחה והתברך בלבבו לאמור שאין בו האשמה, אל ישעה בדברי שוא, שזה מעשה עשו, רק יתלה החסרון בו בעצמו וצריך ביטוש ויקרע סגור לבבו בהרהורי תשובה, וכמאמר הזוה"ק (ח"ג קס"ח). אעא דלא סליק נהורי' יבטשון ב"י ואנהיר, גופא דלא סלקא ב"י נהורא דנשמתא יבטשון ב"י ואנהיר, ומוסיף אומץ בתורה ובמצוות כמדת יעקב:

Rabbi Brovender's Shiur is sponsored by Dr. Bernard & Robin Cohen

Visit www.atid.org/shiur for audio recordings, Podcasts, or to sign-up to receive sources in advance.

Visit www.WebYeshiva.org to sign up for Rabbi Brovender's fully interactive, online Yeshiva.